

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу
Гугніна Едуарда Анатолійовича на тему: «Теоретико-соціологічна
рефлексія зовнішнього впливу на соціальні системи», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за
спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології**

1. Ступінь актуальності обраної теми дисертації.

Актуальність дисертаційної роботи Гугніна Едуарда Анатолійовича пов'язана із розвитком однієї з найважливіших, проте недостатньо розроблених в українській соціології галузей – соціології міжнародних відносин та соціології політики в контексті комплексної проблематики соціальної взаємодії між суспільствами, інституціями, соціальними групами з урахуванням досягнень соціологічної науки. Суттєвого доопрацювання на думку автора потребує теоретико-соціологічна концептуалізація зовнішнього впливу (соціо-культурного та соціо-комунікаційного, демографічного, економічного та політичного) як предмету соціологічної теорії саме в сучасній соціологічній літературі. Отже, доволі значущої в контексті дослідження є обґрунтування та змістова інтерпретація поняття «зовнішній вплив» яке у сучасній соціологічній літературі не виступало предметом самостійного ґрунтового аналізу. Зовнішній вплив у соціальній взаємодії між державами, суспільствами або інституціями може носити у собі різну періодичність часу (довготривалий або короткотривалий, постійний або періодичний), змістовну наповненість та спрямованість (цілеспрямований або неорганізований). Саме тому актуалізується проблема комплексного аналізу зовнішнього впливу на соціальні системи з точки зору теоретико-соціологічної рефлексії.

Викладені аргументи свідчать на користь актуальності та своєчасності дослідження Е.А. Гугніна, предметом якого обрано «поняттєво-категорійний апарат соціологічного теоретизування щодо зовнішнього впливу на соціальні системи».

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах комплексної теми Класичного приватного університету «Активізація громадянського суспільства в сучасній Україні» (номер державної реєстрації 0116U002646). Здобувачем у 2019–2020 н. р. розроблено підрозділ «Зовнішній вплив як теоретико-соціологічна проблема рефлексії українського суспільства», в якому розглянуто етнокультурні чинники геополітичного позиціонування України як суб'єкта та об'єкта зовнішнього впливу, проаналізовано політичні, соціодемографічні та економічні аспекти нестійкості держави як чинника зовнішнього впливу в Україні (довідка № 543 від 10.09.2020).

3. Аналіз змісту дисертаційної роботи.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, окреслено об'єкт та предмет роботи. Логічно окреслено систему використаних у роботі методів дослідження.

У першому розділі дисертаційної роботи **«Теоретичні засади соціологічних досліджень зовнішнього впливу та соціальних систем»** (с. 43-124) автором розглянуто основні парадигми та концепти зовнішнього впливу в соціологічній теорії, виокремлено соціальні системи як суб'єктів та об'єкти зовнішнього впливу, досліджено особливості й відмінності цивілізаційного та макрорегіонального підходів у розумінні зовнішнього впливу на соціальні системи як у глобальному, так і в макросоціальному масштабі.

Аналізуючи основні концепти зовнішнього впливу, дисертант спирається на поняття соціальної трансгресії (виступає базисом соціо-гуманітарних досліджень) та соціальної когезії (є основою філософсько-культурологічних досліджень) для розуміння реалізації зовнішнього впливу саме на соціальні системи (с 45-57). Спираючись на дослідження трансгресії автора зазначає, що сам концепт показує нестабільність кордонів, та дає можливість оцінити та розглянути схильність відповідних акторів до порушення кордонів держави (їх обмежень, або ігнорування). Щодо використання концепту соціальної когезії, то автор зауважує, що вона розглядається як відносно плідна з огляду на те, що опірність зовнішнім впливам, резистентність щодо них, або ж, навпаки, рухливість щодо зовнішніх викликів залежить від соціальної однорідності/різнорідності ключових елементів суспільства, якими є інституції, групи та особи. Також дисертант підкреслює три рівні соціальної когезії: високий, середній та низький. Для обґрунтування власної позиції автор використовує наступні напрями соціологічного теоретизування та їх основні ідеї: неомарксистські «теорії залежності» та світ-системні теорії (с. 57-58), макросоціологія М. Вебера (с. 58), структурний функціоналізм та неофункціоналізм (с. 58-59), соціальна синергетика (с. 59), соціально-психологічні теорії когезії (с. 59).

Для з'ясування соціальної системи як об'єкта та суб'єкта зовнішнього впливу автор використав наступні підходи: еволюціоністський, формаційний, цивілізаційний, структурно-функціоналістський, структурно-діяльнісний, кібернетичний та синергетичний. У зазначеному контексті, автор виділяє чотири категорії держав, а саме: суспільства-суб'єкти, які мають змогу повернення своїх кордонів та власного соціального простору; суспільства-актори, які залежні від соціальних систем із вищим рівнем політичної впливовості можуть зазнавати надламу на експансійній фазі трансгресійного циклу; суспільства-модератори, які уникають економічних та військово-політичних загарбань через взаємодію із більш впливовими суспільствами, проте, можуть здійснювати культурні загарбання, суспільства-учасники, які не досягають певного рівня когезії, тому мають проблеми з інституцією творенням (с 64-67).

Для з'ясування особливостей цивілізаційного підходу щодо розуміння зовнішнього впливу на соціальні системи автор спирається на ключові дискурси в концепції цивілізації Данилевського: дискурс ворожості Росії та Європи, дискурс боротьби за російську гегемонію та перетворення Росії на центр всеслов'янської федерації, цивілізація як культурно-історичні типи є абсолютно вищими, теологічний дискурс в якому релігія і мова виступають чинниками розмежування цивілізації, дискурс наслідування європейських цінностей та вподобань, соціологічний дискурс в якому аналізуються результати історичного розвитку, ідеологічний дискурс який базується на самодержавстві, православ'ї і народності (с 107-108). Поряд із загальною характеристикою цивілізаційних особливостей Е.А. Гугнін акцентує увагу на відмінностях цивілізаційного та макрорегіонального підходів щодо розуміння зовнішнього впливу. Також дисертант зазначає, що портретування українських макрорегіонів виходить із положення наявності в них специфічних територіальних зв'язків та механізмів, які забезпечують їх динаміку та єдність. Макрорегіони можуть бути стратифікованими на основі співвіднесення із центром (с 108-109).

Саме цей розділ створює фундамент дослідження та яскраво демонструє теоретико-методологічне підґрунтя роботи: концепту соціальної трансгресії та концепту соціальної когезії.

У другому розділі «**Теоретико-соціологічні аспекти дослідження зовнішнього впливу на державу**» (с. 125-152) автором проаналізовано силу та слабкість держави як владно-централізуючого соціального актора в соціологічних інтерпретаціях і міждисциплінарних студіях. У дослідженні слабких держав автор спирається на парці таких вчених, як Е. Ньюмана, Г. Хелмана, Ф. Фукуями, С. Гантінгтона, М. Манна, В. Перец-Діаса, Лі Хуанга, П.-Х. Бейкер. Аналізуючи глобалізацію як фоновий чинник зовнішнього впливу, автор підкреслив що її можна віднести до слабо досліджених предметів соціології міжнародних відносин та соціології глобалізації (с. 125-127). Автором наголошено на тенденції сучасного світу яка полягає в зростанні взаємозалежності та керованості (в який містяться дві засадничі форми гегемонії: культурна та економічна) (с. 128).

Аналізуючи постіндустріальні суспільства в яких функціонування автономних державних еліт, які можуть дозволити собі тотально ігнорувати переговорний процес, громадську думку, діяти без урахування поля інтересів акторів громадянського суспільства є, порівняно із традиційними суспільствами, малоімовірним або ж неімовірним. Дисертант розглядає державовладців або політиків, як таких, які представляють владні еліти, можуть дозволяти собі системні або несистемні корупційні зловживання (с. 130). За підсумком, можна зазначити, що в сучасних умовах політичні еліти та чиновництво, маючи доволі розгалужену та впливову інфраструктурну владу, тим не менш, часто не отримують майже ніякої автономної влади щодо громадянського суспільства.

Досліджуючи якість управління та показники державного управління, автор наголошує на рейтингуванні держав виходячи з експертного опитування фахівців державних та недержавних організацій: 1) урахування

громадської думки і рівень підзвітності державних органів громадянському суспільству; 2) політична стабільність і відсутність насильства; 3) ефективність роботи уряду; 4) якість законодавства; 5) верховенство закону (с. 132-133).

Визначаючи зв'язок між корупцією, іллегітимністю та зовнішнім впливом як політичними чинниками державної нестабільності в теоретико-соціологічній рефлексії автор наголошує на крихкості або стабільності державної влади як соціальної інституції, в якій набуває значущості як теоретико-соціологічної, так і соціо-технологічної проблеми в епоху глобалістичних ризиків, поширення різноманітних загроз та нестабільностей. Саме від держави та її інституційних складників залежить потенціал суспільства у подоланні ризиків та небезпек.

В даному підрозділі автор спирається на концепцію легітимності М. Вебера, структурний функціоналізм, постструктуралістський марксизм та неомарксизм, феноменологічну соціологію (Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Н. Еліас, П. Бурдьє, Е. Гідденс, Г. Беккер) та інше.

Також, заслуговує уваги спроба автора поділити індикатори нестабільності держави на: соціально-політичних та державно-секьюритарних (тих, що стосуються чинників функціонування органів державної безпеки) (с. 142).

Сформульовано ключовий висновок, відповідно до якого автор поділяє держави на: 1) сильні держави які характеризуються розвиненістю інфраструктурної влади, яка спирається на соціальний консенсус з приводу політичних інституцій за рахунок досягнення етно-культурної однорідності населення; 2) середні держави які мають розвинену автономну владу, яка за відсутності соціального консенсусу з приводу політичних інституцій та систем соціо-нормативної регуляції виконує функції централізованого контролю над територією; 3) слабкі держави які мають нерозвинені політичні інституції, що зумовлено їхньою етно-культурною гетерогенністю та створенням без урахування ключових категорій населення на основі штучної територіальної централізації.

У третьому розділі **«Суб'єктно-акторний та стратегічний аспекти зовнішнього впливу»** (с. 1153-220) проаналізовано поняття «агент впливу», чинники моря й суші в теоретичному обґрунтуванні стратегій зовнішнього впливу та консенсуальні й конфліктні стратегії обмеження суверенітету через зовнішній вплив.

Автором проведений ретельний аналіз поняття «агент впливу» та його історичне коріння, зауважено що сам термін з'явився в політичному та юридичному лексиконі в минулому столітті, проте, його використання в соціологічному дискурсі ще не усталилося (с. 153-160).

Особливу цінність має поділ агентів впливу на: 1) поширення в інформаційному середовищі суспільства наукових, філософських, ідеологічних та інших дискурсів, які популяризують етнічну, культурну, національно-державну ідентичність (подібне розповсюдження відбувається через заклади вищої освіти, засоби масової інформації, культурно-просвітницькі та громадські організації); 2) поширення і просування творів

мистецтва, які створені акторами мистецтва інших суспільств, популяризують у різних ракурсах переваги суспільство-трансгресора в якому здійснюються відповідні просування; 3) створення спеціальних інкультурованих кадрів, які стають агентами впливу опісля тривалого перебування в середовищі міжкультурної комунікації (зростають науково-освітня та академічна мобільність, вчені як соціо-гуманітарного, так і природничого напрямку отримують можливості контактувати з спільнотами та інституціями науково-освітнього профілю різних держав) (с. 161-162).

Для аналізу чинників моря та суші в теоретичному обґрунтуванні стратегій зовнішнього впливу автор спирається на так теорії та дослідження, як: теорію континентального блоку К. Хаусхофера, нетривкість таласократії М.Ф. фон Тауба, теорії еліт Парето, положення концепції Ю. Романенка щодо аерократії та фотіакратії (с. 164-172).

Автором проаналізовано консесуальні та конфліктні стратегії обмеження суверенітету через зовнішній вплив та здійснений поділ, на: теоретичні моделі розгортання стратегій зовнішнього впливу в конфліктних ситуаціях (в якому розглянуто як приклади розпад Югославії федерації та проблема Косово, конфлікт на Південному Сході України), вірменоциди та конфлікт в Нагірному Карабаху, афганська війна; медіа-аранжування як чинник зовнішнього впливу в соціологічній рефлексії (теорії медіа-супроводу зовнішнього впливу, за критерієм особливості застосовуваної авторами методології, поділяються на три групи: нео-марксистські, постструктуралістські та соціально-біхевіористські); акторно-дискурсна модель зовнішнього впливу (с. 175-215).

У четвертому розділі **«Теоретико-соціологічні аспекти рефлексії технологій зовнішнього впливу»** (с. 221-428) побудовано структурно-рівневу модель технологій зовнішнього впливу та технології зовнішнього впливу як предмет теоретико-соціологічного дослідження.

Особливу цінність має сформульоване автором власне трактування поняття «зовнішній вплив», під яким автор розуміє форми взаємодії соціальних систем, змістом якої є трансгресія соціальними системами-суб'єктами (в особі різних акторів, що є частинами системи або групи систем) кордонів соціального простору соціальних систем-об'єктів, що здійснюється шляхом комунікації, привнесення, впровадження, нав'язування культурних, соціально-інституційних та соціально-групових елементів системи-суб'єкта системі-об'єкту.

Автор виділяє два типа трансгресії: перший тип трансгресії, який відповідає високому та середньому рівню соціальної когезії, можна визначити як трансгресію «культури-інституцій (порядків, влади)», а другий тип трансгресії, який відповідає низькому рівню когезії як трансгресію «економіки (продуктів/послуг)- населення (людей)».

В побудові теоретичної моделі зовнішнього впливу важливе значення має, по-перше, створення переліку типів зовнішнього впливу, його різновидів та специфічних технік; по-друге, визначення передумов високого/низького/середнього рівня зовнішнього впливу через визначення когезії як ключової умови того чи іншого рівня впливу; по-третє, визначення

ступеня суб'єктності в зовнішньому впливі; по-четверте, визначення рівнів зовнішнього впливу як тих чи інших складників культури, соціальної структури, соціальних інституцій, соціальних груп, щодо яких можуть застосовуватися ті чи інші стратегії зовнішнього впливу; по-п'яте, визначення стратегії (програми) зовнішнього впливу як узагальненої схеми застосування тих чи інших типів (різновидів) та специфічних технік; по-шосте, визначення ефектів впливу як бажаних для суб'єктів (акторів, медіаторів) зовнішнього впливу на суспільство результатів, що може виявлятися в підтриманні міжкультурних комунікації, створенні альянсів, отриманні різноманітних ресурсів, або навпаки – територіальному (культурному, економічному, політичному та ін.) узалежненні та руйнації.

При оцінюванні сили, усередненості та слабкості культурних та соціальних зв'язків автор зупиняється трьох групах теорій, які за критерієм оцінки рівня когезії будь-якого суспільства поділено на: песимістично-мінімалістські (марксистські та неомарксистські) та ті, що утворюють групу постмодерністських теорій; помірковані та «медіалістські», до яких належать похідні від неокантіанства соціологічні концепції неовеберіанської спрямованості, оптимістично-максималістські, включаючи всі напрямки структурного функціоналізму та неофункціоналізму.

Автором виокремлено поняття технологій зовнішнього впливу, під яким він розуміє розуміти алгоритми досягнення цілей зовнішнього впливу в рамках комунікаційно-партнерської, обмінно-експлуатативної та експлуатативно-руйнівної стратегій. Виходячи із запропонованої автором структури рівнів та типів зовнішнього впливу побудовано типологію технологій зовнішнього впливу, яка включає в себе технології зовнішнього впливу на рівнях культури/комунікацій, народонаселення, економіки та політики (с. 186-187).

Завершується робота досить розгорнутими висновками (с. 429-441), які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують відображенням основних результатів дисертаційної роботи та виконання поставлених завдань.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо зробити висновок, що поставлену мету досягнуто, а дисертація є завершеною науковою роботою.

4. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи.

Оцінюючи найважливіші здобутки дослідження, варто вказати на такі результати, що мають вагоме наукове значення (с. 32-40).

По-перше, заслуговує на увагу на запропоновану та обґрунтовану автором дефініцію зовнішнього впливу в соціологічному теоретизуванні, яка передбачає використання двох базових опорних концептів: концепту соціальної трансгресії та концепту соціальної когезії. Концепт «соціальна когезія» описує не стільки відносини між людиною й соціальною групою, скільки особливість соціальної системи підтримувати неперервні зв'язки між культурою, соціальними структурами, соціальними групами та особами. Поняття трансгресії визначено в теоретико-соціологічному розумінні як процес виходу соціальної

системи за її власні кордони та проникнення в простір іншої соціальної системи через свої культурні, соціально-інституційні, соціально-групові й особистісні складники. (Положення обґрунтовано та розкрито у підрозділі 1.1).

По-друге, цінним з погляду сучасної науки є положення, згідно з яким зміст поняття соціальної когезії обґрунтовано через ознаки континуальності, неперервності, культурної, структурно-інституційної та соціально-групової зчепленості між культурою, соціальними інститутами й соціально-груповими ієрархіями (та складниками всіх трьох) у межах соціальної системи, що слугує передумовою для здійснення нею трансгресії, оскільки надає можливість іншим соціальним системам проникати в кордони її культурного, соціального, економічного та політичного простору. (Положення обґрунтовано та розкрито у підрозділі 1.1).

По-третє, цінним є класифікація суспільств за критерієм вираженості суб'єктності та об'єктності щодо зовнішнього впливу, в якій виділено суспільства-суб'єкти, суспільства-актори, суспільства-медіатори й суспільства-учасники (об'єкти впливу), визначено роль держави як владно-централізуючої інституції в її співвідношенні з культурними, економічними та демографічними чинниками зовнішнього впливу (Положення обґрунтовано та розкрито у підрозділі 1.2).

Четверте, цінним з наукової точки зору є положення, згідно з яким трактування обмежень суб'єктності та посилення зовнішнього впливу, яке відбувається в тих суспільствах, які уможливають «авторство» інших суспільств та держав у внутрішньому домобудівництві, що виявляється в: а) рецепціях культурних моделей (сенсів) і шляхів розвитку (культурних практик); б) ззовні-зумовленому редукуванні економічної системи; в) допущенні екзогенної колонізації (як шляху розчинення автохтонного народонаселення); г) обмеженні політичного суверенітету і, як наслідок, звуженні контролю над кордоноутриманням (Положення обґрунтовано та розкрито у підрозділі 2.2).

5. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що наведено в дисертації.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації Е.А. Гугніна дає підстави стверджувати, що його підхід до концептуалізації «зовнішнього впливу» й побудові структурно-рівневої моделі зовнішнього впливу на соціальні системи» як предмета теоретико-соціологічної рефлексії відзначається фундаментальністю. Робота добре структурована і якісно оформлена, думки викладено логічно послідовно.

Потрібно відзначити обґрунтованість зроблених дисертантом висновків, які базуються на грамотному використанні наукових підходів і принципів, що дали змогу комплексно та всебічно дослідити особливості зовнішнього впливу на соціальні системи. Висновки та пропозиції Е.А. Гугнін чітко сформульовані, логічно узгоджені й обґрунтовані. У дисертаційній роботі проведено аналіз праць провідних вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі соціології політики та соціології міжнародних відносин. У своїй роботі

здобувач використав загальнонаукові й спеціальні методи досліджень, завдяки чому вдалося обґрунтувати поняттєво-категорійний апарат соціологічного теоретизування щодо зовнішнього впливу на соціальні системи.

Автор застосував сукупність методів, а саме: як загальнонаукові (аналіз та синтез, індукція й дедукція, описовий та порівняльний), так і соціологічні методи. Методи теоретичного аналізу (зокрема порівняльний аналіз), типологізації й класифікації, історико-теоретичної реконструкції (розділи 1); метод історичного аналізу та структурно-функціонального (теоретичного) моделювання (розділ 2, 3 та 4).

Справляє позитивне враження джерельна база роботи. Видання, включені до списку використаної літератури, свідчать про ґрунтовне опрацювання проблеми та високий рівень наукової підготовки автора, його наукову зрілість.

6. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та положення дисертації можуть бути використаними в діяльності органів законодавчої та виконавчої влади при розробці програмно-стратегічних документів, пов'язаних із сферою зовнішньої політики, культурного й транскордонного співробітництва, укладення політичних угод, міграційної та демографічної політики тощо.

Теоретичні положення дисертації можуть стати основою для розробки навчальних програм з курсів і спецкурсів теоретичних та галузевих соціологій, зокрема: соціології культури, соціології впливу, соціології міжнародних відносин, соціології війн, соціології політики тощо.

Наукові положення й висновки, викладені в дисертації, становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес. Зокрема, здобувачем запропоновано стратегії зовнішнього впливу як програми спрямованих дій та взаємодій суб'єктів одного суспільства щодо іншого, яка передбачає побудову відносин вищості, рівності або залежності. Додатково визначено три типи стратегій зовнішнього впливу, що можуть мати місце у взаємодіях суспільств із різним рівнем суб'єктності (повної та обмеженої): стратегії комунікації/партнерства; стратегії нееквівалентного (неконструктивного) обміну/експлуатації; стратегії домінування/підкорення (експлуатації/насильства). Виокремлено рівні та типи зовнішнього впливу. Відповідно до запропонованої структури рівнів і типів зовнішнього впливу в рамках реалізації завдання побудовано типологію технологій зовнішнього впливу, яка включає в себе технології зовнішнього впливу на рівнях культури/комунікацій, народонаселення, економіки й політики. Зазначені матеріали було використано при розробці Стратегії регіонального розвитку Запорізької області – 2027 (довідка № 02-01-13/0258 від 27.03.2019).

Запропоновані автором сегменти зовнішнього впливу (економічні, політичні, культурні рівні та відтворення народонаселення) і рівні зовнішнього впливу (складники культури, соціальної структури, соціальних інституцій, соціальних груп) були використані фахівцями виконавчого

комітету Запорізької міської ради при формуванні Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 р. (довідка № 09/03–28/02724 від 18.11.2020).

Результати дослідження можуть бути використані також при розробці освітніх програм закладами освіти Запорізької області, зокрема таких, як: «Політологія», «Соціологія», «Регіональне управління», «Журналістика», «Міжнародний бізнес» (довідка Департаменту освіти і науки Запорізької обласної державної адміністрації № 02.2-18/598 від 28.05.2019).

Результати дослідження були впроваджені в навчальний процес кафедри соціальної роботи та психології Національного університету «Запорізька політехніка» протягом 2019–2020 н. р. при викладанні таких дисциплін: «Методика соціальних досліджень», «Методологія організації наукової діяльності», «Соціальна робота з різними групами населення» (довідка від 28.01.2020).

7. Стиль та мова викладення результатів дослідження.

Дисертаційна робота та автореферат написані науковим стилем; виклад положень та висновків зроблено логічно, грамотно, що забезпечує легкість і доступність сприйняття.

8. Відповідність дисертації спеціальності.

Дисертація Гугніна Е.А. відповідає паспорту спеціальності 22.00.01 – теорія та історія соціології, оскільки дослідження здійснено за напрямками, що передбачено цим паспортом: 1) вивчення систем загальних і специфічних законів, що відбивають і закріплюють типові, відносно постійні зв'язки в суспільстві, його соціальних інститутах і внутрішніх системах, у структурі соціальних відносин; 2) вивчення постулатів, інших вихідних тверджень стосовно соціального життя суспільства, поведінки людей, способів їх взаємодії; 3) вивчення логіки та доказів, що використовуються для обґрунтування соціальних прогнозів, тенденцій та закономірностей розвитку соціального життя суспільства, його соціальних інститутів і структурних ланок; 4) вивчення загальносоціального і власне соціологічного понятійно-категоріального апарату; 5) вивчення системи обґрунтувань і диференційованого підходу до аналізу об'єкта і предмета досліджень як фундаментального, так і прикладного гатунку; 6) вивчення системи пізнавальних методів, технологій і процедур, що забезпечують повноту опису, пояснень і передбачень соціальних явищ, процесів та відносин на тому чи іншому рівні соціальної організації суспільства. 7) вивчення історіографії соціології як засобу відтворення дисциплінарної єдності науки, розуміючи, що історія науки є теорія, що розгорнута у часі, а теорія — це не що інше, як застигла на певний момент історія науки.

9. Повнота викладу основних результатів у наукових фахових виданнях.

Результати дослідження викладено в 35 публікаціях, зокрема основні наукові результати дисертації висвітлено в 26 працях, з них: 1 – монографія; 1 –

розділ у монографії; 21 – стаття в наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України із соціології (з них 10 – внесено до наукометричних баз даних); 3 – статті в наукових періодичних виданнях інших країн (з них 1 стаття (у співавторстві) у виданні, що внесено до наукометричної бази даних Scopus). Наукові результати дисертації додатково відображено в 9 працях (тези доповідей на наукових конференціях, які засвідчують обов’язкову апробацію матеріалів дисертації).

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів і розкриття змісту дисертації відповідають вимогам МОН України та «Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами). Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

10. Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати й висновки здійсненого Е.А. Гугніна дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

11. Зауваження до змісту й оформлення дисертаційної роботи.

Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу, потрібно зробити певні зауваження та звернути увагу на дискусійні положення.

1. Поняття «агент впливу» сам автор відносить до числа тих, яким він надає нового соціологічного значення. Проте, на стор. 191 дисертації йдеться про медійно-соціологічні визначення, тому потребує роз’яснення і уточнення саме соціологічна концептуалізація агентності зовнішнього впливу.
2. З нашої токи зору, автор використовує широке трактування поняття «технологія» скоріше як стратегії (с. 247, таблиця 4.1.7) або програми. Автор робить спробу показати принципову технологічність зовнішніх впливів та можливості їхньої типологізації на цій основі на рівнях культури/комунікацій, народонаселення, економіки та політики (с. 186-187), розкрити узагальненні змістовні та цільові складові, ніж розкрити сутність конкретних численних технологій, що могло би надати більшої практичної значущості роботі. Зокрема викликають сумніви щодо можливості тлумачення культурних та інформаційних війн на стор. 336-354 як технологій зовнішнього впливу з глокальними складовими.

3. В дисертації на стор. 412-426 автор веде мову про клієнтелізм як корупційну практику. водночас, здається нерозкритим міждержавний рівень клієнтелістських відносин, який стосується тематики зовнішнього впливу.

4. Не дуже вдалим, з нашої точки зору, є використання поняття «аспект» у назвах трьох розділів (2, 3, 4). У другому розділі скоріше йдеться про «засади», ніж про «аспекти», у третьому - про «складові» зовнішнього впливу, в назві четвертого розділу взагалі це поняття зайве.

Загалом висловлені зауваження не ставлять під сумнів цінність отриманих наукових результатів та можуть бути виправленими в подальшій науковій роботі дисертанта.

12. Загальний висновок.

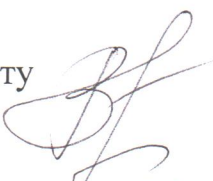

Дисертація виконана у відповідності до п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами), ухваленого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. Результати, отримані автором, є обґрунтованими, їх наукова новизна розкрита у основних положеннях та висновках дисертації, дисертаційна робота має теоретичну та практичну цінність.

Отже, дисертаційна робота «Теоретико-соціологічна рефлексія зовнішнього впливу на соціальні системи» є самостійним, завершеним дослідженням, відповідає вимогам до докторських дисертацій, а її автор Гугнін Едурд Анатолійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора соціологічних наук за спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології.

Доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної і
прикладної психології, ФПСР
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Подшивалкіна В. І.

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар ОНУ імені І.І. Мечникова

С. В. Курандо
23.06.2021 р.